

У НОВОМЕ САДУ У ПЕТАК 27. ДЕЦЕМБРА 1874.

CII -

ПОЗОР ИЩЕ

БРОЈ 60

ГОДИНА III. ПОЗИРУЈЕ УРЕЂУЈЕ

ИЗПЛЕ БРОЈ 60
А. ХАМЕ.

излази четири пута на педелу на по табака. — овој
вредност овога објекта је уједно и вредност самог
објекта, али и вредност битне вредности која је
која определено је вредност **НЕШТООУЧИВА** (Срећа).
— већ је овоја вредности определено да је овај
објект, чији назив је и узимајући искључиво
као памћени, памћен од слободу, докази су
тому хекатомб јуначких живота, и којих се слава
намеље са славом термоилских и маратонских
јунака, а име им је за већност сачувала наро-
дна вила. Та овај још један објект, истоименог, о-
која велика, покретним идејама узвишене, тра-
личности јунац драма још се ције довршила, али
поједини њени моменти могли би побудити на то
позвање песнице, да нам прикажу прошлост
садашњости, да велики и узвишени садржај зао-
дено достојним уметничким обликом, да нам на-
тим епским основима снагом свога генија до-
грађе драму народну.

У науци о ономе што је добро и о ономе што је зло, може бити и то добро и то зло узвишено. Шта више, само зло доводи нас у особитим случајевима до тога, да се чудимо и дивимо. Наравно, да то не бива увек. За прости злодежемо рећи, да је досадно, да га мрзимо, или да га се бојимо, и што га је више нагомилано, да нам долази све црье, глупље и гадије. Али, ако видимо зла човека, где устаје као борац против света, што је силно и снажно, против човечанског друштва, или против оних начела, која владају у његовом времену; ако опазимо у њему унутрашњу борбу са самим собом, са његовим бољим странама или савешћу, која се пригиба на две стране, па ако се на том међдану против свега опире духом и тешким напрезањем које у осталом не могаше многи отрпети, него у том случају подлегопе; и ако је после свега одупирања пао као жртва истине и правичности, које га и оборише: — онда тај зао карактер постаје узвишеним: једно, што му у напорним борбама не достајаше снаге, да се опре свима навалама; друго, што га савест или самосвесност изневери и наистути, баш онда, кад се највиши уздао у њу. Али рећати којаква ужасна дела то се не слаже ни у болико са узвишеним. Човек који чини само зло, па зло, а не бори се ни с чим не може нам никад изгледати као узвишен. Ни ћемо у њему видити само страховитог демона без мере, или ће нам се представити као скот или животиња, само ако је сувише нечовечно и сурово страшило. Исто тако ђаво или сурови варварци не могу бити узвишене личности.

Узвишено изазива у нама пажњу и поштовање. Само злоба или повређења душитица попеће, те му зар не ће указати пристојно поштовање, не ће га појмити, гнушајући се од њега или презирући га. Али то су душе, које осећају адост само у томе, да баве сенку на светлост да до праха попише, оно, што свак признаје, а је узвишено.

До душе увек осетимо, као неку страву, када
мо пред узвищеним, јер ту огледамо снагу и вели-
чину, које нема у нама. Али опет тај страх, који
ам се чини да је у узвишеном, и кој ће осетити
мо људи страшљивога срца, преображава се
опције у чисто поштовање. Тако на прилику
ра нам не ће доби узвищена, долле се од ње
радимо и презамо; али ћад смо па таквом
сту, да јој се, и ако не равнодушно, а онис-
ко без страха и са поштовањем можемо дивити
ељењу, онда ће нам се показати са свим
ицена, офт отит мино заврш саја ће
Воља у најјачој својој спави ради узвищено
и гљев прекорачи граничу, постаје страховит, а
граничено бесписмо, страшно, гадно и ивну
јо.

Да бисмо боље разумели как је и зло узвишеног узимању шекспирог Рихарда III., у њему се то зло најбоље огледа. Рихард постаје, са својих многих сила, које ипак само разоравају и убицају, прави

демон у злом смислу. Зла снага његова шири се на очиглед преко сваке мере, шири се у бесконачност тиме што га је дух песников изабрао, да се у љему јави, што је морало бити. Он као престаје бити човек, он је дух. Јунају моралне добре воље ми се чудимо и дивимо; за здану не маримо, те тако остане усамљен. „Ја сам ја, сам самит собом“ вели Рихард. Усамљеност је ова узвишена у толико више, што се ту иште грди, снажна воља да је човек издржи. Против злобе нису устали само добри, већ и зли. Савез зликоваца и ако се склони, није дуговечан, нестаје га самог од себе. Узлу мора бити јунаштва и силовитости, а то видимо у Рихарду обожеје. Злобије једини цели, да би сам обладао свима. Рекли смо, да је зликовач увек усамљен; али у уметничком делу могу се и многи зликовци сложити, само што свага од њих остаје усамљен, јер један гледи да сатари другог, и тако се роди добро, баш противно од оног, што су они желили. У „Лиру“ и у читавом позу шекспирових драма од Хенрика IV. до Рихарда III видимо, где великог зликоваца сатари још већи, а највећи пропада због љиштавижа самога зана.

Узвишено се може донасти на два начина: или ако га сматрамо као нешто што нам иде на обрану, или ако осетимо, да у нашим трудима има снаге, која је једнога рода са узвишеним, и која је у стању да се уза је дигне и успореди. У првом случају утисак је сувише детињаст, т. ј. ми се према узвишеним осећамо заљођени и пуну утехе, као кад дете гледа своју мајку, или жену свога мужа. Или да кажемо краје; ми ту не тражимо, да се успоредимо са узвишеним, него да се покажемо да смо га заслужили љубављу и поверењем. У другом случају утисак се прелива у свим другуција осећања, храбри нас у толикој мери да већ постајемо охоли, и жељимо, да се са узвишеним све више и више меримо и успоредимо. А та свест о једнакости уздиже нас тако, као кад син стоји поред оца свога, па у себи говори: Раван сати, јер сам део од тебе, погледај ме, свога сина који ће ти бити раван. И тако смо овим нашим расматрањима дошли до чога, да кажемо коју реч о ономе што се учејуци у тепоме зове трагично, али о том други пут.

ШТА ЈЕ У ДРАМИ ИДЕЈА?

Шта је у драми идеја, ото у овом листу била је већ о томе реч, чиме постигају намеру своју трагедија и комедија. Том приликом је говорено о разлици између трагичке страсти и трагичне идеје, доказало је да се страшћу трагичка или комичка мета лажне и успешније постигне, него ли идејом. Тиме још није речено, да се идеја не може употребити у драми уметнички. „Девица орлеанска“ и многе друге драме новијег времена потврђују, да идеја трагичку црт може красно постићи. Само што она цел ту никад тај сугурно не може достићи, као што је достигне страшт.

У овој расправи не ће бити говора о страсти, него о идеји. О првој теме тек узгред ћу ја напоменути. Овде ће говора бити о идеји као искључном средству, којим се долази до трагичног или комичног потреса, даље о томе, у чему се идеја разликује од тенденције, најосле о томе шта је тенденција, и да ли она има места у уметничком делу.

Пре свега треба још притетити, да све што

се овде каже о трагедији, да то исто важи за комедију, само у обрнутом значењу. Трагична је идеја: свака највиша, најмореја, најопштија и бесконачна мисао, која давна у срцу људском скривајући се, делим је нехотиће кроз живот струјеши, са свом сна у јунагу се рађа. Њега тај обузме и просаја он и себе жртвују, да би је само уживу садаљости, међу људима остварио, те с мисли и с њоме виједно пронадне, постиди, јер оно, што је заиста безконачно, безгранице надземаљско, не да се са свим оствариу прелазноме ограничноме оквиру садаљости. Е, застиће јунајака доказује баш бесконачност његове воље, апсолутност, чистину идеје. Свака така идеја има даље три битносипе, које је праве опим, што треба даде. Идеја мора бити: јоја је јоја у вакој (1.) бесконачна, вечита која се у апсолутном значењу никад не може остварити, даље ни-кад не може са свим ни извести;

2.) Она да од памтивека у човеку дремати, и налазити остварења у његовом индивидуалном, поједачком животу делимице, једнострано, и у изазличитијим облицима;

3.) Најсле мора бити чиста и морална, у кратко морати божаствена идеја, о чијој узвишеној лепоти и истини нема препирке.

Срећа, лобода, верност, вера, обмана, триљивост, јајкост, поверљивост, истина и т. д. опште сужећите идеје. Оне су с тога идеје, јер и су расти, а и су ни карактерске особине, као пријатељ љубав или кугавичлук. Поменуте ие бесконачне су, вечите, не дају се у своме солутном значењу никад остварити. Безуслови среће људске, а и солутне, потпуне слободе, љности, триљивости, и т. д. нема на земљи. О појмови постоје у потпуној чистини само у њем духу, ми их можемо само замисљати, ћима сневати, желети их. Ко хоће да их са себи оствари, тај тежи за оним, што је немогућ за то је сваки таки покушај безуспешан по иодузимача штетан. Те идеје чак

не само да од увек дремају у људству, него су и делимице, у најразличитијим облицима у појединачком животу људском, у свако време и остварење. Нема човека, који не би имао појма о срећи, али и који не би међу своја четири зида мајдана среће уживао, који не би учесником био какве такве људске слободе, триљивости, верности, и т. д. И међу дивљацима и за време цезара, и у доба јеретичких судова, нису били људи са свим без ових добара.

Да би пак идеја могла бити заиста трагичка или комичка, мора бити божаствена идеја, т. ј. чиста, истинита, добра и лепа, мора бити светска идеја, о којој не може ни какве сумње бити. Тиранија, Озаблуда такође су вечите, истините, али нити су лепе, нити су чисте идеје; оне су неморалне, не могу даље никад служити као трагичко или комичко уметничко средство.

Мисао, која нема реална делимична опстанка, која нема корена у духу људскоме, није идеја него квареж, који се не да ни замислити, нити можен је из ње мудраго потребе напре дуне.

(Наставак се.)

СРПСКИ НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

СРЕДЊА ЈУГАНОСТ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ. ("Са бака и његов син хусар") приказан је на највишој јединици у недељу 22. децембра. Има већ десетак и више дипла како се овај комад представља на нашој позорници, па ипак га тако радо гледамо као да се приказује пут. А јако да нам се и не допадне кад је пропулзата, и кад нам тај живот износе панику у верним и живим сликама. Рукић као чича Мија и се занео публици верним приказом старога баке, а у си кад тешти Милку да не треба плакати, па и сам удеју плач, и после у овој смеси од радости и жалости кад опет види сина, погодно је оне праве звуке, коју палији живе одјеки у срцима свију слушалац. Д. хићка била је Милка раг excellence, а и певала је тајно, као што само она уме певати наше пародије српске пе. Зорићевом Црвенку не може бити никаква приговора. Оријо у свему онај прави правцати Црвенку, каквог га је сасније замислио. Недељковић управо рећи изненадио нас је Букало. Улоге од те врсте као да му боље полазе ваком него љубљене. Л. Хадићева и ако није достигла уз милион прећашу приказивачицу Л. Маринковићу, која је била изврсна, али је као први пут пријло добро одговорила своме задатку, само бисмо јој се савали, да други пут боље обележи прелазе из радосније жалости из жалости у радост. Ту светреби да иде

постепено, а не скоком. Лукић је био добар Лапко. Добриновић је имао потешак водаташ. Пре њега гледали смо на нашој позорници овде толико добрих Никица, да смо се посумњали, да ли ће их моћи достићи, а што смо се у томе преварили, то му служи само на похвалу. Нама се његов Никица особито је тога допао, што никде није претерао, него се свакда држао праве мере а док се мало више ужива у своју улогу, биће и боље.

СИТИЦЕ Е.

* (Две жене, матере ићери.) Седеле две жене према сунцу, а на крилу своме држале свака свога сина. У то ето два човека, према њима, а они скоче на ноге па ће рећи својим синчићима: Део, ево наших и ваших отаца, а наших мужева! Питање је: Ко су били та два човека, кад су оним женама могли бити и оцеви и мужеви? — Била је једна Турчинка пријатеља, који су уврли једно другоме другоме ђебер, па су тако били и оцеви и мужева, оцеви оне део.

* (Ала је доскочио.) На једном дрвету било је дванаест птица. Дође ковац и убије шест. Колико је остало? — Шест. — Није истинा, не остаје ни једне, јер су шест најле мртве, а шест су одлетиле!

Издаја управа српског народног позоришта

